

KEMIKAALIOHUTUSE KONTROLLI TEENUSE OHUPROGNOOS

Sissejuhatus

Vastavalt kemikaaliseadusele on Päästeameti (edaspidi PääA) pädevuses järelevalve tegemine ohtlikus ettevõttes ja suurõnnetuse ohuga ettevõttes õnnetuse ärahoidmise ja võimalike õnnetuste tagajärgede leevendamise ning avalikkuse teavitamise üle. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (edaspidi TTJA) pädevuses on järelevalve tegemine ohtliku ettevõtte ja suurõnnetuse ohuga ettevõtte käitamisloa kontrolliesemesse kuuluvate nõuete ning ohtliku kemikaali arvestuse ja vastutuskindlustuse nõude täitmise üle.

Käesolev ohuprognos hõlmab kogu Eestit ning selle lisaks on interaktiivne A-B-C tabel ohtlike kemikaalide käitlemiskohti puudutava informatsiooniga (käitiste loetelu, kategooria, tegevusala, geograafiline määratlus, ohualad, doominoefektid, kohustuslik dokumentatsioon, riikliku järelevalve ajad). Tegemist on nõ elava dokumendiga, st lähtutakse hetkeolukorrast ning olukorra muutudes tehakse vajadusel ka tööplaani ümber.

Ohuolukorra kirjeldus

Ohutusküsimuste üldhinnang tuleneb: varasemad järelevalve tulemused (sh kontrollimata käitised), toimunud õnnetused, kaebused, tähtaegselt ajakohastatud ja tegelikkusele vastavad dokumendid, läbiviidud tehnilised auditid, avalikkuse teavitamise kohustuse täitmine, oskus ning võime reageerida õnnetusele.

Peamised ohud kemikaale käitlevates käitistes on seotud kemikaalide leketega (sh pihkumised), mittesoovitavate kemikaalide segunemisega ning põlengute ja plahvatustega. Õnnetusi võivad põhjustada seadmete tehnilised rikked (sh elektriseadmetes ja –paigaldistes), valed töövõtted, eksimused tuletööde teostamisel, inimlik eksitus ja hooletus (sh puudulik ohutusalane juhendamine).

Ohuolukord võib tekkida ka siis, kui käitise kohta koostatud ja esitatud dokumentides ei kajastu kõik riskid ehk ei ole endale teadvustatud kõiki riske, mis omakorda võib tingida ennetavate ja leevendavate meetmete puudulikkuse. Üheks ohufaktoriks on ka valesti arvatud ohualad või käideldavad kemikaalide kogused ei vasta tegelikkusele (sh tegelikud kogused on suuremad). Näiteks dokumentide kirjelduses ei kajastu käitise tegelik toimimine – ilustatakse olukorda, antakse tulevikuvisioni või ohtlikke kemikaale käitleb käitis, kellel puudub selleks pädevus ja vastavad load. Ohtu võib tekitada sündmuse toimumisel vale tegutsemine, avalikkuse teavitamata jätmine või puudulik ressursi planeerimine õnnetusele reageerimiseks. Lisaks võib ohufaktoritena välja tuua: puudused ohumärgistustes, kemikaalihoiukohtades ja dokumentides. Samuti koolitamata ja juhendamata töötajad ning enne õnnetust puudulik avalikkuse teavitamine (sh kasutusel ei ole varajase hoiatuse süsteemi).

Ohuolukorra võimalikud tagajärjed

Kemikaalide käitlemisel võib tekkida keskkonnareostus, tulekahju, plahvatus ja/või mürgipilvede levik. Juhul, kui protsesse ei suudeta kontrolli alla saada, siis õnnetuse tagajärjed võivad olla väga ulatuslikud – tekib oht elule, tervisele, keskkonnale ja varale. Nõuete mittetäitmise või riskide puuduliku teadvustamise korral ning ennetavate meetmete puudulik rakendamine võib viia tõsise õnnetuseni. Valed ohualad võivad eksitada õnnetuse korral elanikkonna teavitamist, evakuatsiooni ning päästetööde teostamist. Puudulikud andmed kemikaalide nomenklatuuri ja koguste kohta võivad kaasa tuua vale ohtlikkuse kategooria ja sellest tulenevalt valed dokumendid ning puuduliku riskide käsitlemise (ennetamine ja leevendamine).

Käitised võivad olla mõjutatud ka välistest ohtudest, mis võivad suurendada suurõnnetuse riski või raskendada selle tagajärgi (doominoefekti võimalikkus, äärmuslikud ilmastikutingimused, loodusõnnetused, ulatuslikud maastikupõlengud, terrorism, vandalism).

Ohuolukorra tekkimise tõenäosus

Kemikaalide käitlemisel võib toimuda väikeseid lekkeid ja pihkumisi (avariiklapid, vananenud tihendid, toodete laadimine), kuid nendega on tehnoloogilises protsessis arvestatud ja käitis suudab õnnetused hoida kontrolli all. Suurõnnetuse ohuga ja ohtlikes ettevõtetes on toimunud viimase viie aasta jooksul nii tulekahjusid (nt hooned, mahutid) kui ka kemikaalide lekkeid (nt ammoniaak, vedelgaas) ning õnnetuste käigus on olnud nii hukkunuid kui ka vigastatuid. Järelevalve käigus on tuvastatud järgmiseid asjaolusid: ohumärgistus kulunud või puudu, kemikaalihoiukohad ei vasta nõuetele, dokumendid on vastuolus tegelikkusega ja ajakohastamata, koolituste ja juhendamise osas puudused, enne õnnetust puudulik avalikkuse teavitamine ning kasutusel ei ole varajase hoiatuse süsteemi.

Ohu tõrjumiseks kohaldatavate riiklike järelevalve meetmete kirjeldus

Riikliku järelevalve läbiviimisel juhendatakse korrakaitseadusest ja haldusmenetluse seadusest, sh võttes arvesse muid asjakohaseid asutusesiseseid norme ning valdkonnaga seotud õigusakte (nt kemikaaliseadus, seadme ohutuse seadus, tuleohutuse seadus). Süüteotunnuste ilmnemisel ja vastava pädevuse olemasolul algatatakse vääртеomenetlus või esitatakse pädevale asutusele vääртеoteade. Menetlusse kaasatakse vajadusel teiste ametkondade spetsialistid. Menetluse alustab see pädev asutus, kellele teave laekus esimesena või kelle ainupädevuses see on. Pädevad asutused teevad oma ülesannete täitmisel koostööd (sh vahetavad informatsiooni uute käitiste lisandumisel või olemasolevates muudatuste tegemisel, järelevalve tulemuste, kohustuslike dokumentide ja nende kooskõlastamise, käitamislubade ning riikliku järelevalveplaanide kohta).

Ohuprognoozi põhjal koostatakse iga-aastased tööplaanid pidades silmas viie aasta intervalli. Regulaarse järelevalve käigus kontrollitakse käitise poolt esitatud dokumentide vastavust tegelikule olukorrale, hinnatakse, kuidas käitis enda poolt kehtestatud reegleid täidab ning tagab üldist töökultuuri ja heakorda territooriumil ning avalikkuse teavitamise nõude täitmist.

Olulisel kohal on ka rahvusvaheline koostöö ja teabe vahetamine teiste riikide pädevate asutuste ning rahvusvaheliste organisatsioonidega. Täiendavalt koostatakse infomaterjale (sh juhendeid) ja korraldatakse infopäevi ettevõtjatele teadlikkuse tõstmiseks.

PäA kontrollib üldjuhul A-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtteid kord ühe aasta jooksul,

va terminalid, lõhkematerjali ja pürotehniliste toodete käitised – kord kahe aasta jooksul, katlamajad – kord kolme aasta jooksul. B-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtteid kord kolme aasta jooksul. C-kategooria ehk ohtlikke ettevõtteid kord kolme aasta jooksul, va katlamajad, tanklad ja veeldatud gaasi käitised, mida kontrollitakse kord viie aasta jooksul.

TTJA kontrollib üldjuhul A-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtteid kord kahe aasta jooksul, va terminalid, lõhkematerjali ja pürotehniliste toodete käitised – kord kolme aasta jooksul, katlamajad – tegevusloa taotlemisel. B-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtteid kord kolme aasta jooksul, va pürotehniliste toodete käitised – kord nelja aasta jooksul. C-kategooria ehk ohtlikke ettevõtteid – kord viie aasta jooksul, va tanklad ja veeldatud gaasi käitised, mida kontrollitakse seadme ohutuse seaduse auditite raames, katlamajad – tegevusloa taotlemisel. Neid tähtaegu võib mitte kohaldada käitistes, kus ei toimu tehnoloogilisi protsesse (segamine, destillatsioon, kõrge temperatuur, jms) ning kemikaali hoitakse auditeeritavas surveseadmes, mille auditid on toimunud korrapäraselt ja positiivsete tulemustega.

Üldjuhul planeeritakse PÄA ja TTJA poolt järelevalve selliselt, et ühel ja samal aastal käiakse ametite poolt erinevates käitistes (sh A-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtetes käiakse vähemalt kord aastas, kuid erinevate pädevate asutuste poolt), vähendades nii riigi kui ettevõtete halduskoormust.

Juhul, kui plaanilise inspekteerimise käigus tuvastatakse puudused, viiakse läbi järelkontroll ettekirjutuse täitmise üle hiljemalt kuue kuu jooksul peale ettekirjutuse täitmise tähtaja saabumist. Järelkontrolli eesmärgil tehtavad inspekteerimised teostatakse tööplaani väliselt ja neid käitiseid tööplaani ei lisata.

Riikliku järelevalve käigus pööratakse tähelepanu järgmistele suurõnnetuse vältimiseks kohaldatavatele meetmetele: organisatoorsed (personali kohustused, koolitus, audit, muudatuste sisseviimine, juhendid, tehnilised kontrollid, hooldused-remondid) ja tehnilised (sprinklersüsteemi, aurutõkkeekraanid, kaitseklapid, inertimissüsteemid, gaasiandurid, nivooandurid, rõhuandurid, veekardinad, videovalve, automaatika). Lisaks kontrollitakse õnnetuse tagajärgede piiramiseks vajalike vahendite olemasolu (lekete piiramise vahendid ja kogumisnõud, tulekustutusvee laialivoolamise piiramine) ning kas dokumentides sisalduv andmed ja teave kajastavad käitises valitsevaid olusid (kemikaalide loetelu ja kogused, käitlemisprotsessid, kasutatavad seadmed, alltöövõtt, info vedude kohta, ümbrus ning naabritelt ja käitiselt tulenev oht ehk doominoefekti võimalikkus jne). Samuti hinnatakse avalikkuse teavitamise osa: teave ohutusabinõude kohta ning selle olemasolu kodulehel ja ettevõttes, varajase hoiatuse süsteem (st mõjupiirkonda jäävate inimeste kohene teavitamine).

Viited allikatele

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2012/18/EU ehk SEVESO III direktiivi artikli 20 punkt 4 alusel: A-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtte kontrollimise vahele jääv ajavahemik ei ole pikem kui üks aasta ning B-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtte puhul pikem kui kolm aastat.

Pädevate asutuste infosüsteemide (JVIS, OIS) statistika järelevalve tulemuste kohta ning teistelt järelevalveasutustelt laekunud info (TTJA, KeA, KKI, TI jne).